

Архітектурне обличчя Черкас: знищені та відроджені будинки (частина 1)

Архітектурне обличчя Черкас досить куце. Це визнають і історики, і краєзнавці і черкаські архітектори. На сьогодні Черкаси мають 8 пам'яток архітектури та ще три десятка історичних будинків, які зводилися 100 і більше років тому. Більшість із них перебувають у занедбаному стані.

Черкасам не вдалося зберегти власного архітектурного обличчя. І на це впливало кілька факторів, як об'єктивних, так і людських. Друга світова війна (місто штурмували чотири рази, більшість історичних будівель було знищено), радянська перебудова, коли за наказом Івана Лутака зносилися цілі квартали, українська безгрошова незалежність, коли історичні пам'ятки зрівнювали бульдозерами або передавали у приватні руки.

Сайт vikka.ua вирішив дослідити, які історичні пам'ятки Черкаси втратили під час бойових дій, які знищила радянська влада, які сплюндровані за часів Незалежності, а які вдалося відродити. Цикл публікацій розбитий на кілька частин. Сьогодні у нас дайджест архітектурне обличчя Черкас, знищене війною.

Війна, яка пройшлася Черкасами

Гімназія Сомайловської

Жіноча гімназія Самойловської. Нині школа № 17

Гімназія була заснована 1904 року. Вона була приватна. Власницею була пані Сомайловська. Спершу заклад розміщувався по вулиці Б. Вишневецького у будинку, який знесли, а на його місці збудували багатоповерхівку і кафе „Ярославна”.

Черкаси - Женская гимназія Самойловской, домъ Н. Г. Верлисова

Старе приміщення гімназії по вулиці Б. Вишневецького.

У 1910 року Сомайловська розпочала будівництво нового приміщення по вулиці Хрещатик. Вона використовувала як власні, так і меценатські кошти. Будівництво тривало два роки.

Як писав Василь Страшевич, будівля вийшла шедевральною. Вона була півтораповерхова та цегляна. Гімназія складалась з двох бічних та одного центрального блоку. Центральний блок ховав у собі фойє з басейном та фонтанами, вчительську та класні кімнати. Бічні блоки включали до себе лише класи. З побудовою нового приміщення кількість учениць зростає з 300 до 400.

У гімназії навчали в основному з педагогічним нахилом (ось коли у Черкасах зародились педагогічні традиції). Тут навчали кулінарії, догляду за дітьми, ручній праці, музиці, танцям, поезії. Випускниці мали право викладати у молодших класах. Багато випускниць закладу згодом у 20-ті роки працювали сільськими вчителями, чим рятували себе та рідних від голодної смерті.

З 1918 року та протягом двох десятиріч у будівлі знаходилась Друга трудова школа. Велика війна стала для будинку роковою. У серпні 1941 року приміщення зруйнували німецькі снаряди, які били по відступаючим радянським військам. А от за відступу німців, воно загорілось. Неповністю зруйнований будинок все ж простояв до 1955 року, коли у жовтні розпочали відбудову вже нової школи №17.

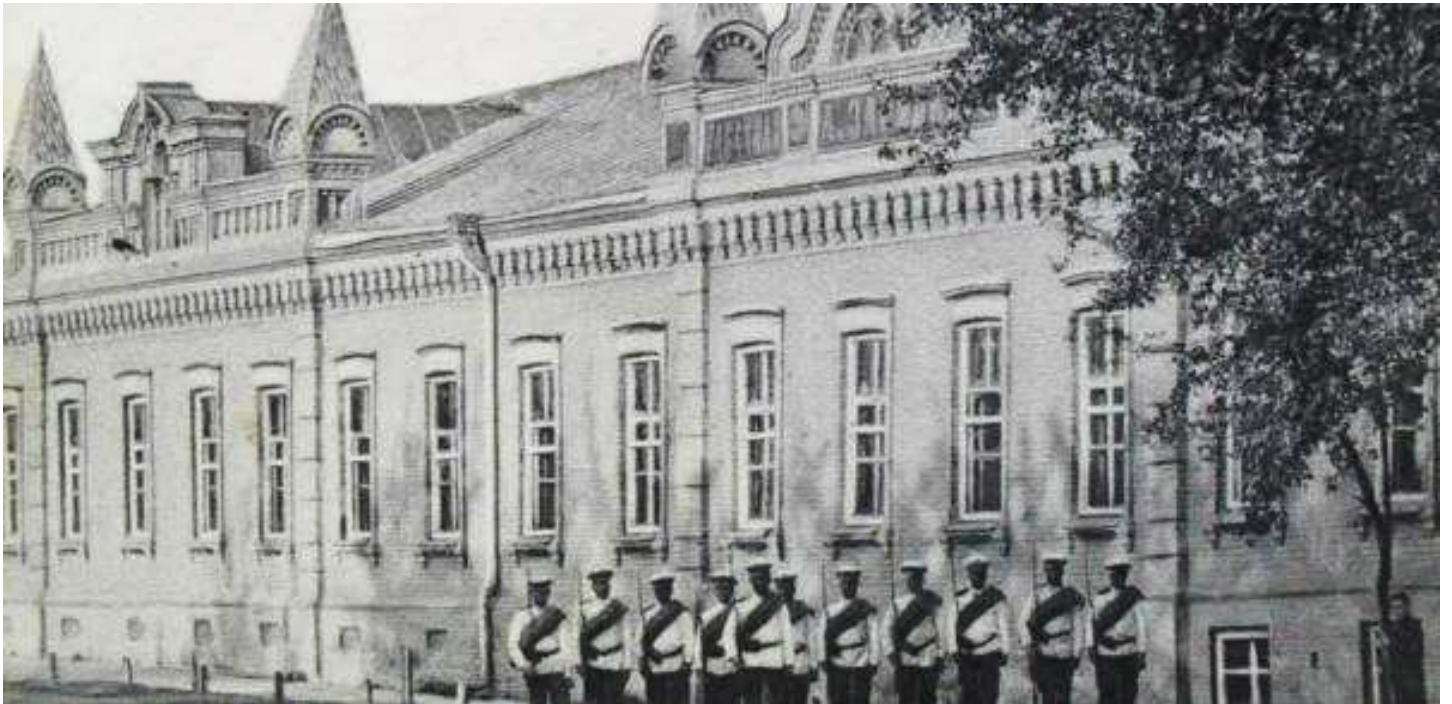

Тютюнова фабрика

Тютюнову фабрику у Черкасах відкрили у 1878 році. Вона проіснувала на одному і тому ж місці 130 років. Заснував її київський купець першої гільдії Зарицький.

Як пише черкаський краєзнавець Василь Страшевич, на той час там було два відділення – турецького тютюну та махорки. Штат фабрики складався з 122 працівників. У 1925 році згорів її основний корпус.

Через два роки спорудили новий чотирьохповерховий корпус. Під час Другої світової війни більша частина виробничих приміщень була зруйнована. З відступом німців, колектив фабрики власноруч розпочав відбудову виробництва і на початку 45-го року дав першу продукцію.

Свято-Миколаївська церква

Від вулиці Байди Вишневецького до Дашкевича розміщувався торговий центр міста. Тут було чимало торгівельних точок місцевих жителів. Але найголовнішою прикрасою була саме Соборно-Миколаївська церква.

Церква була кам'яна з цегляними арками та трьома куполами в стилі козацького бароко. Вона була з величезним центральним куполом, який прекрасно маячив з поміж зелених дерев для тих хто пропливав це місце Дніпром. Поряд знаходилася дзвіниця з гострим шпилем в готичному стилі.

Під час Другої світової війни в храм потрапив снаряд. Проте дзвіниця встояла. Її підірвали радянські війська, які відступали. Адже з дзвіниці проглядалися територія на кілька десятків кілометрів. Зруйнований храм простояв до кінця війни. У 1945 році спеціальна комісія визнала його непридатним і прийняла рішення знести будівлю. Згодом на цьому місці збудували будівлю Обкому КПУ. Нині це обласна державна адміністрація.

Будинок Зільбермана

Цей будинок, який розташовувався на розі Б. Вишневецького та Хрещатика (нині там житловий будинок з кафе на першому поверсі), був знищений не в часи Другою світової війни. Його зруйнували набагато раніше – у 1919 році.

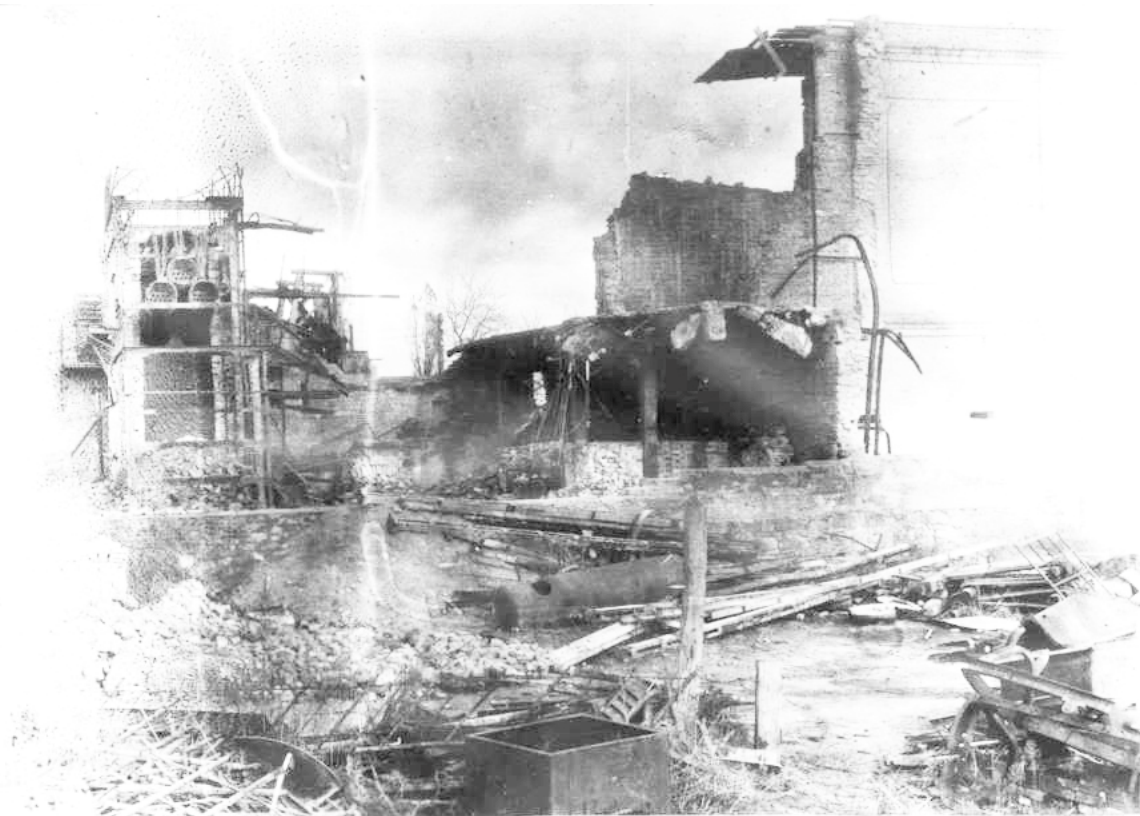
Під час обстрілу міста деніківцями снаряди потрапили у цю будівлю. Вона загорілася. Василь Страшевич описує цю будівлю так. Це був цегляний двоповерховий будинок, виконаний з використанням архітектурних стилів неоренесансу та бароко. Фронтальна частина будинку була акцентована напівциркульним виступаючим об'ємом, широким балконом з ажурною металевією решіткою та увінчана розкішним декоративним куполом з лускоподібним дахом (подібний залишився в будинку Цибульських). Купол оздоблений двома рядами слухових вікон з облямунням, що притаманні стилю бароко.

Відомо, що будинок зруйнували влітку 1919 року денікінці. Це сталося наприкінці серпня. Тоді Черкаси піддалося артилерійському обстрілу. Багато з снарядів потрапило в будинок Зільбермана і він згорів.

Рештки будинків Зільбермана та сусіднього Тиверовських знесли згодом і до 1955 року тут був пустир. Потім на тому місці побудували житловий будинок.

За час Другої світової війни у Черкасах було знищено чимало інших історичних будинків. Щоправда, деякі з них вдалося відбудувати. А більшість зруйновані назавжди.

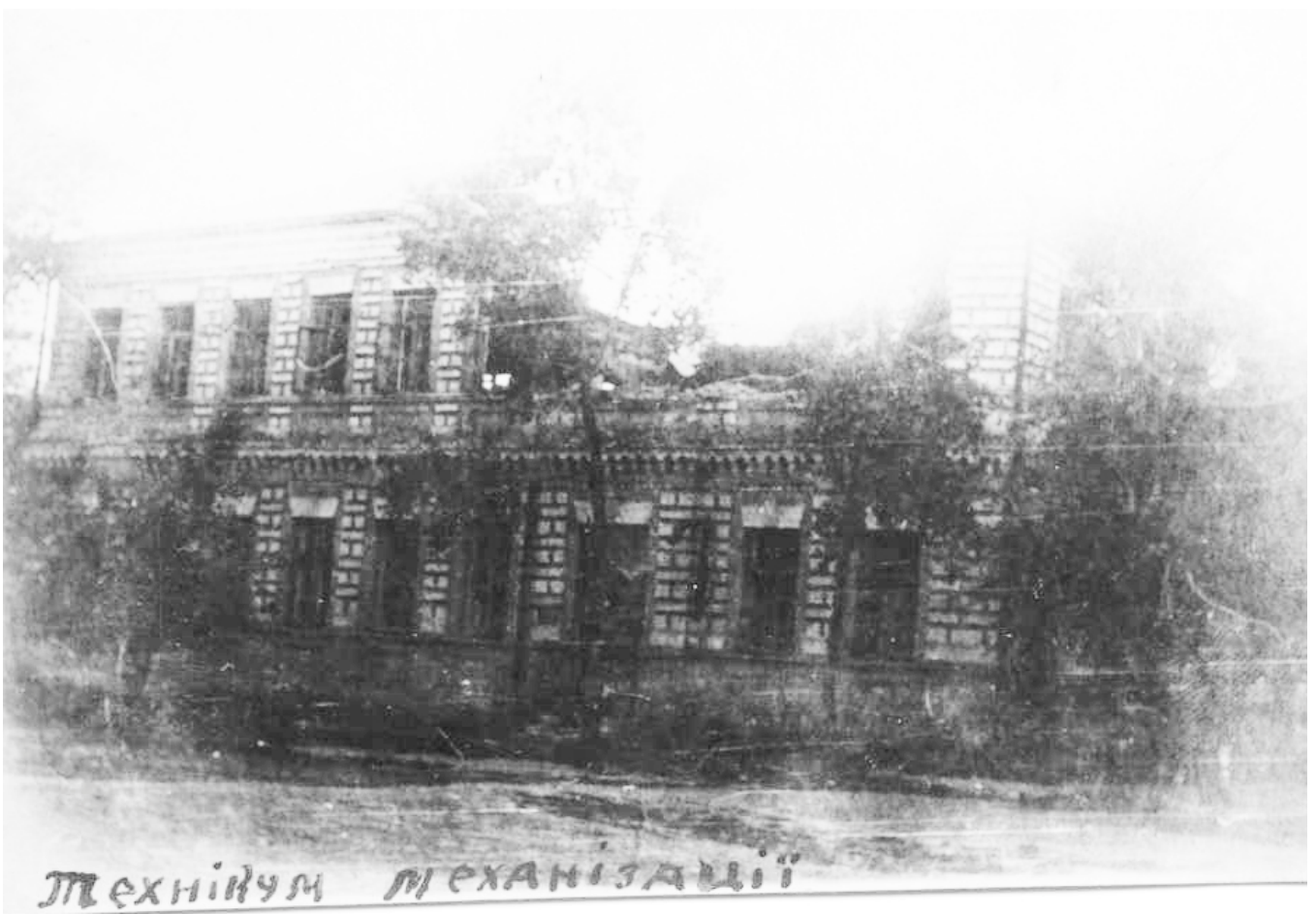

Зірвана німцями електростанція

Житловий будинок по вул. Кірова

Загальноосвітня школа №11

Ясла по вулиці Жовтневій (нині – Благовісна).

Автор: Вікка

https://www.vikka.ua/novini/arkhitekturne-oblichchya-cherkas-znishheni-ta-vidrodzheni-budinki-chastina-1/?fbclid=IwAR1N4mofE5McOIBuTynUVu5xwH754bjBmnVKbK6UlwNjy7EXU8-zaka_ms0